

Ανδρέας Ν. Λύτρας
Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός

**Διάλογος για τις Έννοιες
και τις Σημασίες τους.**

**Αναιρούνται οι όροι της ταξικής ανάλυσης;
Είναι χρήσιμη η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, για
την μείωση της σημασίας της ταξικής πόλωσης;**

Η Φτώχεια:

Μια «άβολη» έννοια

Το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΟΚ (1984) σημειώνει ότι:

«Φτωχοί είναι τα άτομα, οι οικογένειες και οι ομάδες προσώπων των οποίων οι πόροι (υλικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί) είναι τόσο ανεπαρκείς, ώστε να τους αποκλείουν από τα ελάχιστα όρια διαβίωσης που είναι αποδεκτά στο κράτος μέλος όπου βρίσκονται εγκατεστημένοι».

Η απόλυτη και η σχετική φτώχεια

Η απόλυτη φτώχεια έχει προσδιοριστεί από την Παγκόσμια Τράπεζα:

-Μέχρι το 2007 το όριο ήταν 1\$ την ημέρα.

-Από το 2008 το όριο έφτασε στα 1,25\$ την ημέρα (σε Purchasing Power Parity- PPP, του 2005).

Η σχετική φτώχεια προσδιορίζεται σε κάθε διαφορετική χώρα.

-Συνήθως, το όριο της σχετικής φτώχειας τοποθετείται στο 50% του Μέσου Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ.

-Δεν λείπουν υπολογισμοί με όριο το 60% ή το 40% είτε του Μέσου Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ είτε του Διάμεσου Εισοδήματος (διάμεσο εισόδημα, είναι το σημείο της κλίμακας των εισοδημάτων, πάνω από το οποίο βρίσκεται το 50% των νοικοκυριών και κάτω από αυτό το σημείο το άλλο 50% των νοικοκυριών).

-Το γεγονός αυτό δημιουργεί μεγάλη ασάφεια στις διεθνείς συγκρίσεις και αρκετή σύγχυση στους αμύητους αναγνώστες.

Ενδείξεις για τη Φτώχεια: Η τρομοκρατία των αριθμών

- **Στην αρχή του εικοστού πρώτου αιώνα, το 20% του πληθυσμού στον πλανήτη λάμβανε το 75% του ετήσιου εισοδήματος.**
- **Το 40% του παγκόσμιου πληθυσμού επιβίωνε με λιγότερα από 2 δολάρια την ημέρα και νέμονταν το 5% του παγκόσμιου εισοδήματος.**
- **Ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζούσαν με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα, ενώ 2,6 δισεκατομμύρια πρόσωπα διαβιούν με λιγότερο από 2 δολάρια την ημέρα.**

Η Απόλυτη Φτώχεια II

- Σύμφωνα με τους υπολογισμούς της UNICEF από τα 2,2 δισεκατομμύρια του παγκόσμιου παιδικού πληθυσμού, σε κατάσταση απόλυτης φτώχειας διαβιούσαν 1 δισεκατομμύριο παιδιά (2003).
- Το 28% των παιδιών στις υπανάπτυκτες χώρες ήταν, την ίδια περίοδο, υποσιτισμένα και καχεκτικά.
- Δέκα εκατομμύρια παιδιά πριν κλείσουν τα πέντε τους χρόνια πεθαίνουν κάθε έτος, διεθνώς, λόγω του υποσιτισμού και της φτώχειας.

Η Συσχέτιση με τον Πλούτο

- Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ, το 2000, το 1% του διεθνούς πληθυσμού κατέχει το 40% του παγκόσμιου πλούτου.
- Πιο εντυπωσιακό: Τρεις άνθρωποι κατέχουν περισσότερο πλούτο από το σύνολο 48 εθνών-κρατών παγκοσμίως.
- Το άθροισμα του πλούτου των εκατομμυριούχων με προσωπική περιουσία 10 εκ. \$ ανέρχεται στα 41 τρισ. \$, το 2008.

Πρόσφατες Ενδείξεις για τη Σχέση Πλούτου και Φτώχειας

Η Oxfam International, κάνει τρεις διαπιστώσεις, στις αρχές του 2016:

- Η πρώτη είναι ότι «το 2015, μόλις 62 άτομα είχαν τόσο πλούτο όσο και 3,6 δισεκατομμύρια άνθρωποι που αποτελούν περίπου το μισό πληθυσμό της ανθρωπότητας. Αυτή η ένδειξη υπολείπεται κατά πολύ του αριθμού των 388 πάμπλουτων ατόμων που είχαν καταγραφεί το 2010».
- Η δεύτερη είναι ότι το 46% της συνολικής αύξησης της παγκόσμιας εισοδηματικής διεύρυνσης, την περίοδο: 1988-2011, πήγε στο υψηλότερο 10% των ομάδων των εισοδημάτων.
- Τρίτον, το χάσμα των εισοδημάτων διευρύνεται εξαιρετικά. Μεταξύ των αιτίων ξεχωρίζει το γεγονός ότι “οι αποδόσεις για τους κατόχους του κεφαλαίου έχουν αυξηθεί με ταχύτερο ρυθμό από το ρυθμό της γενικής οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ότι οι εργάτες λαμβάνουν ένα μικρότερο μερίδιο από τις αποδόσεις της ανάπτυξης».

Φτωχοί και Πλούσιοι

Οι διαφορές και το πρόβλημα του «επειδή»

Ένα από τα στελέχη της Credit Suisse επισημαίνει «Τα σημερινά δεδομένα για τον παγκόσμιο πλούτο» αφορούν «το συνολικό φάσμα του πλούτου, από τη βάση της ‘πυραμίδας του πλούτου’, που συμπεριλαμβάνει τα 3,4 δισεκατομμύρια ενήλικους με πλούτο κάτω από 10.000 δολάρια (ΗΠΑ), αλλά και τους εκατομμυριούχους, οι οποίοι είναι μόλις το 0,7% του ενήλικου πληθυσμού, αλλά κατέχουν το 45,2% του παγκόσμιου πλούτου».

Αυτή η επισήμανση θα μπορούσε να αποτελέσει μια εξαιρετική εξήγηση του φαινομένου της φτώχειας, εφόσον κάναμε μια μικρή προσαρμογή: *3,4 δισεκατομμύρια ενήλικες έχουν πλούτο κάτω από 10.000 δολάρια (ΗΠΑ), «επειδή» οι εκατομμυριούχοι, οι οποίοι είναι μόλις το 0,7% του ενήλικου πληθυσμού, κατέχουν το 45,2% του παγκόσμιου πλούτο. Αυτή είναι η επεξηγηματική δύναμη ενός «επειδή».*

Ο Κοινωνικός Αποκλεισμός:

Μια βολική έννοια

-Το Συμβούλιο των Υπουργών Κοινωνικών Υποθέσεων, στις 29-9-1989, εγκαταλείπει την πολιτική για την καταπολέμηση της φτώχειας. Εισαγάγει την Πολιτική για την Καταπολέμηση του «Κοινωνικού Αποκλεισμού».

“Resolution of the Council and of the Ministers for social affairs meeting within the Council of 29 September 1989 on combating social exclusion”, Document no. 489Y031 (01), *Official Journal*, C277, 31-10-1989, σ. 1.

-Το Συμβούλιο, όμως, αγνοεί το περιεχόμενο της έννοιας του Κοινωνικού Αποκλεισμού. Προτρέπει, λοιπόν, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προσδιορίσει την έννοια.

Ο Προσδιορισμός από την EUROSTAT (1998)!

Η αναθεώρηση της σημασίας της φτώχειας

-Εννέα χρόνια μετά από την εισαγωγή της έννοιας προσδιορίζεται το περιεχόμενο της.

(EUROSTAT, *Non-Monetary Indicators of Poverty and Social Exclusion*, 1998, <http://europa.eu.int/en/comm/eurostat/research/supcom.95/02/result/result02.pdf>, σσ. 17-18).

-Η φτώχεια, σε αυτή την ανάλυση, γίνεται κατανοητή ως κατάσταση στέρησης που οφείλεται σε έλλειψη πόρων είτε λόγω απουσίας εισοδήματος είτε λόγω αδυναμίας κάλυψης συγκεκριμένων αναγκών είτε λόγω αδυναμίας πρόσβασης σε υπηρεσίες, όπως η πρόσβαση στην εκπαίδευση και στις υπηρεσίες υγείας.

-Επισημαίνεται πως η φτώχεια συμπεριλαμβάνεται στη συγκρότηση της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού, ως ένας τύπος του φαινομένου. Διευκρινίζεται, όμως, ότι ορισμένες μορφές φτώχειας δεν οδηγούν στον αποκλεισμό και έτσι δεν περιλαμβάνονται στον προσδιορισμό του.

Ο Προσδιορισμός του Κοινωνικού Αποκλεισμού

-Ο κοινωνικός αποκλεισμός γίνεται αντιληπτός, ως μια διαδικασία, η οποία αφορά σε μια διάκριση των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων σε ενταγμένους και αποκλεισμένους από το κοινωνικό σύστημα.

-Υποστηρίζεται ότι ως διαδικασία είναι πολυδιάστατη και επομένως ανταποκρίνεται στην επίδραση πολλαπλών και σύνθετων παραγόντων.

-Ο κοινωνικός αποκλεισμός, είναι ο αποκλεισμός από τα κοινωνικά συστήματα, τα οποία ομαδοποιούνται σε πέντε κατηγορίες. Είναι, δηλαδή, το κοινωνικό, το οικονομικό, το θεσμικό, το τοπικό σύστημα και το σύστημα των συμβολικών αναφορών.

-Το κοινωνικό σύστημα χαρακτηρίζεται από τη σχέση με την οικογένεια, την αγορά εργασίας, τη γειτονιά και την κοινωνία (γενική συμμετοχή). Το οικονομικό αφορά στη σχέση με τους πόρους (μισθοί, κοινωνική ασφάλιση), με την αγορά των αγαθών και των υπηρεσιών. Το θεσμικό σύστημα αναφέρεται στην σχέση με τη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση, την υγεία, τα πολιτικά δικαιώματα και τη γραφειοκρατία. Το τοπικό σύστημα σχετίζεται με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (μετανάστευση), τη δυνατότητα πρόσβασης (μεταφορές και επικοινωνίες) και με τη σχέση με την κοινωνία γενικά (καθυστερημένες περιοχές). Το σύστημα των συμβολικών αναφορών, σχετίζεται με την αίσθηση περί της ταυτότητας του ατόμου, την αυτοεκτίμηση, τις βασικές ικανότητες, τα ενδιαφέροντα, τα κίνητρα και τις μελλοντικές προοπτικές.

Οι Αιτίες του Κοινωνικού Αποκλεισμού

Στους παράγοντες που δημιουργούν κοινωνικό αποκλεισμό καταγράφονται:

- α) οι οικονομικοί παράγοντες που αφορούν σε πολυεπίπεδη στέρηση και βασικά επισημαίνουν ως αιτία την φτώχεια,
- β) οι κοινωνικοί παράγοντες, που αφορούν στη χαλάρωση και τον περιορισμό των κοινωνικών δεσμών, ως αιτία του κοινωνικού αποκλεισμού,
- γ) οι πολιτιστικοί παράγοντες, όπως οι προκαταλήψεις, ο ρατσισμός, και η ξενοφοβία,
- δ) οι υποκειμενικοί παράγοντες, όπως ο αυτό-αποκλεισμός των φτωχών και η απροθυμία τους να αναγνωρίσουν την κατάσταση τους,
- ε) οι παθολογικοί παράγοντες, που συνοδεύονται από ψυχολογικά προβλήματα,
- στ) οι μορφές αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς, όπως η χρήση ναρκωτικών, ο αλκοολισμός και η πορνεία,
- ζ) οι παράγοντες που αναφέρονται στην τοπική ή περιφερειακή κατάσταση και δεν αφορούν μόνο σε άτομα ή ομάδες, αλλά σε ολόκληρες περιοχές, όπου διαβιούν, όπως υποβαθμισμένες αστικές περιοχές, υπανάπτυκτες αγροτικές περιοχές και βιομηχανικές ζώνες που δέχονται την δυσμενή επίδραση της αναδιάρθρωσης και της παγκοσμιοποίησης